

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXXI.

STUDENI 1935.

BROJ 11.

DR. IVO HORVAT:

ZAGREB

ZELENJAK — KOLIJEVKA HRVATSKE HIMNE

Tamo gdje sunce u večer ostavlja Hrvatsku zemlju i tone za Slovenske gore, leži Hrvatsko Zagorje. Na istoku ga zatvara Medvednica, na jugu nanizale su se nad dolinom Save Samoborske i Uskočke gore, prema sjeveru ga omeđuje Starihinskića i Ivanšića, a na zapadu mu obzor zastiru Slovenske planine. Dvije rijeke, Sutla i Krapina, izviru u gorskem kraju, a u svom donjem toku protječu velikim ravnim dolinama i slivaju vode u Savu. Iznad dolina dižu se valoviti brežuljci sa stotinama dоловa i vrhova. Gore su obrasle šumama, ravnice su pokrivenе bujnim liva-dama, a na brežuljcima izmjenjuju se sad veće sad manje šumice, vinogradi i oranice. U tom valovitom kraju, u dolinama i na brežuljcima, stisla su se malena trgovišta i bezbroj zagorskih seoca. Tu i tamo vide se na obroncima gora stari, porušeni gradovi, svjedoci davnine, pod njima se bijele okruženi jablanima još zadnji dvorci i stare kurije izumrle vlastele. Ali najviše kralji taj divni hrvatski kraj stotina malenih crkvica, koje uzdižu zvonike put nebeskih visina. Od tih domova Božjih najljepši su posvećeni Nebeskoj Majci, Kraljici Hrvata.

Slavno je naše Zagorje! Po njegovim je šumama i rijekama lovio lov već pračovjek u kameni doba, njegovim su putevima kretale rim-ske legije, a kad su jednoć Hrvati nastanili ovaj dio zemlje, nije ostalo Zagorje pred licem domovine zadnje — a bilo je često i prvo u borbi za slobodu i za čast Hrvatskoga roda. Hrvatsko Zagorje ponosi se Krapinom i Lobiljom, u njem je Stubica — tužna i slavna uspomena, — u njem Marija Bistrica i Trški Vrh — utočišta naša, u njemu je Dubravica, tamo su Gredice, a tko da izbroji sva ona druga mjesta! U Zagorju ima još jedna dolina, uski klanac, koji se ponosi pred svim hrvatskim krajevima kao kolijevka Hrvatske himne. To je Zelenjak kod Klanjca!

Zelenjak je duboka, uska i oko 3 km duga dolina. Kroz nju teče Sutla i vodi bijela cesta. S jedne i s druge strane dižu se

vrletne stijene i strmi obronci obrasli šumom, a na nekim mjestima bijele se kamenolomi. Sutla ulazi u Zelenjak na zapadnoj strani i protiče ga cijelom dužinom, dok se kod Suhog Dola ne razmaknu gorski grebeni i Sutla teče krasnom dolinom na jug prema Savi čineći političku granicu Hrvatske i Slovenije. U sredini doline raskinuta je Cesargradska gora dubokim Rizvičkim klancem na dvije skupine. Iz Rizvičkog klanca dotiče u Sutlu mali potočić, a od glavne ceste odvaja se uskim prodom cesta prema Tuhlju. Na tom je mjestu proširen Zelenjak već od naravi, a lomljenjem kamena načinjen je još veći prostor, koji se danas zove Mihanovićev Dol. Na onom mjestu, gdje se glavni greben Cesargradske gore strmo ruši prema Mihanovićevom Dolcu, nalaze se u visini od 462 m ruševine Cesargrada, danas svojine Hrvatskog planinarskog društva. Na manjem grebenu s protivne strane Rizvičkog klanca nalazi se crkvica Majke Božje Rizvičke, a na slovenskoj strani diže se ruševina grada Kunsperga. Oba grada nijesu nastala u isto doba, ali narodna priča kaže, da su gradove gradili dva diva i pružala si alat preko Zelenjaka. Vidik je iz Cesargrada neopisiv. Pred nama se pruža cijelo Hrvatsko Zagorje i veliki dio Slovenije, a pod nogama vrletne stijene Zelenjaka s blistavom Sutlom i bijelom cestom.

Postanak je Zelenjaka vrlo zanimljiv. Gorjanović je pokazao, da je zapadni dio doline, do Mihanovićevog dolca, tzv. erozijska dolina, koju je prokrčila svojim vlastitim djelovanjem rijeka Sutla, dok je istočni dio tzv. tektonska pukotina, nastala u vezi s mnogim pukotinama u Hrvatskom Zagorju, koje se očituju u nastupanju tolikih toplih vrela. Tako je i Rizvički klanac nastao u davna vremena raspucavanjem Cesargradske gore.

Zelenjak je nadasve zanimljiv po bilnjom svijetu, koji тамо dolazi. Ima cijeli niz južnih vrsta, koje dosiju ovdje sjevernu ili sjeveristočnu granicu, a uz to ima i takovih vrsta, koje su iz udaljenih istočnih krajeva doprle do Zelenjaka i dosegle svoju zapadnu granicu. Prisoji su obrasli miješanom šumom hrasta medunca, crnog graba i crnog jasena, a osoji krasnim bukovim šumama. Zelenjak je krasan u svojoj cjelini kao i u svim pojedinostima. Lijep je u rano proljeće, kad se na obroncima rumeni crnika (erika), mirisu ljubice i drijen se žuti, lijep je kad se šuma zazeleni i procvatu modre perunike i žuti liljani, a pjesma ptičica se skladno slaže sa žuborom Sutle. Zelenjak je lijep i u jesen, kada drijen dozori, kad se trsja beru i gora se okiti šarenilom lišća. Lijep je i u zimi, u srebrnom rahu. Za sunčanog dana napunja dušu vedrinom, a u noći, kada ga zastiru duboke sjene, tajanstvenošću. Kad oluja bjesni, gromovi tutnje i bujice se ruše niz njegove strmine, čini se da se gora lomi. Njegove ljepote ne mogu se opisati niti naslikati, one se mogu samo osjetiti.

I M i h a n o v ić, »koji je proputovao cijeli svijet, nadivio se krasotama Carigrada, Rima, Beča, Pariza, Evrope, Azije, Afrike i Amerike, vrati se u svoju skromnu domovinu; spozna da je ljepša od najljepših, milija od najmilijih; vidje nanizanu krasotu za krasotom i — raznježen, ushićen uzima »gusle đeda svoga« u junačku desnicu, pohrli zelenoj srebropjenoj Sutli i tu na očigled divota i krasota naših planina uznesen i ushićen zapjeva tanko i glasovito:« *

Lijepa naša domovino,	Mila ka'no si nam slavna,
Oj junačka zemljo mila,	Mila si nam ti jedina!
Stare slave djedovino,	Mila, kuda si nam ravna
Da bi vazda srećna bila!	Mila, kuda si planina.

Zelenjak, taj maleni klanac u Hrvatskom Zagorju, dao je još pred stotinu godina poticaja pjesniku da zapjeva pjesmu o ljepoti i ljubavi Hrvatskoj zemlji. Te osjećaje, koje su miliuni Hrvata osjećali i prije toga, izrazio je pjesnik ovom pjesmom tako duboko, da pod njezinim sadržajem i pod zvukom njezinih melodija zadršće svako hrvatsko srce. Ta je pjesma izraz naše nutrine, ona je postala i ostat će Hrvatskom himnom, dok će biti naše krvi i naše svijesti...

Teci Savo, Dravo teci,	Dok mu njive sunce grijie,
Nit ti Dunav silu gubi,	Dok mu hrašće bura vije,
Kud ti šumiš svjetu reci,	Dok mu mrtve grobak krije,
Da svoj narod Hrvat ljubi.	Dok mu živo srce bije.

UMBERTO GIOMETTA:

SPLIT

ŠPILJSKI NALAZI U SREDNJOJ DALMACIJI

(Svršetak)

Prigodom morfološko-genetičkog istraživanja pećine našao sam na dnu spomenutog ponora rogovlje vrste *Cervus elaphus* i fragment čeljusti vrste *Ursus spelaeus*. U prostranom pećinskom atrijumu nijesam vršio kopanja.

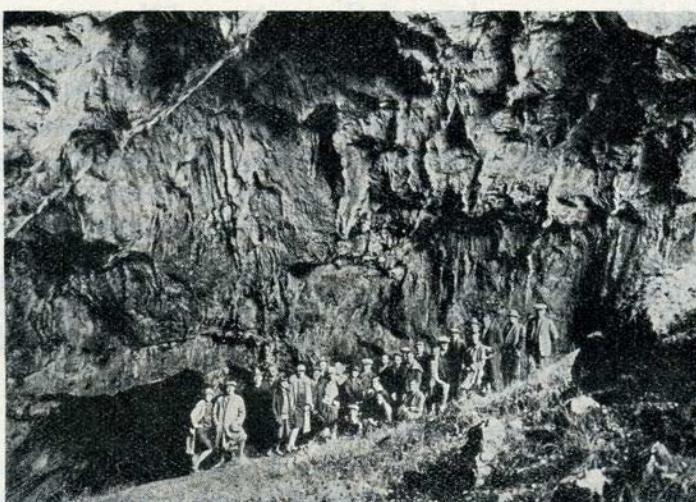
VI. **Jama Maklutača** leži u središnjem Mosoru i to baš nekoliko kilometara istočno od Dugog Polja, a sastoji se od vertikalne cijevi, koja u dubini od 15 m prelazi u 25 m dug horizontalno korišto, koje slijepo završuje. Cjelokupna dubina jame iznosi tridesetak metara. Nad podankom jame nalazi se sekundaran rov, kojega nijesam istražio. Podanak jame je prikrit ruševinskim materijalom, pod kojim se nalazi špiljska glina.

Premda u nedostatku vremena nijesam vršio kopanja, to me je ipak, pretražujući kamenje u svrhu sabiranja troglofilne faune,

* Stahuljak, Hrvatski planinar, 1933.

iznenadila čovječja lubanja recentne dobi, sa indeksom 87—88. Lubanja, što je jako zanimljivo, imala je prilično veliku rupu na sljepoočnoj kosti (po svoj prilici od udara kakvim tupim predmetom). Sudeći po rubovima rupe, koji su zarasli glatkim koštanim tkivom, mora da je čeljade i nakon tog teškog izranjenja živjelo. Na koji je pak način ta lubanja dospjela na dno spomenute jame, ostat će dabome duboka tajna.

VII. **Jama pod Koštakom** leži na sjevernom pristranku Osoje planine (općina Klis), nedaleko komšiluka Koštak. Nepravilni otvor, vjerovatno sekundarnog postanka, vodi u vertikalnu cijev,

Sl. 3. Kraljeva Pećina: veličanstveni ulaz u pećinu.

koja prelazi sa strane u podzemnu kotlinu, čiji promjer iznaša 18 m. Prema zapadu se produžuje u prilično strmi, širi rov, koji je u dužini od 60 m zacijeljen. Tu je dubina 54 m. Za silaz su nužne čelične ljestve.

U ovoj sam jami našao pod otvorom, i to baš između ruševin-skog materijala, kojim je prikrit podanak vertikalne cijevi, fragmenat lubanje vrste *Capra ibex*. Fragmenat je bio obložen si-gastim slojem debljine od 2—3 cm.

VIII. **Vranjača.³⁾** Pećina se Vranjača nalazi nedaleko sela Kotlenice (općina Klis), i to baš nekoliko stotina metara od banovinske

³⁾ Iz Splita do pećine vodi udobna automobilска cesta. Udaljenje 28 km. Spojna cesta između sela Kotlenica i pećine u dužini od 450 m srušivo je HPD. podr. »Mosor« u Splitu. Pećina je električno osvijetljena. Silaz je do dubine od 90 m., osiguran prsobranima. Ulazna cijena za članove HPD. Din. 6.— Potanje upute daje HPD. podr. »Mosor« u Splitu.

ceste prema jugu, ondje, gdje se spuštaju zadnji proplanci krševitog J a b u k o v c a, koji se ponosno diže pred samim bîlom središnjeg M o s o r a. Teren je tu kamenit i jako krševit. Brojne lijepo razvijene škrapе izmjenjuju se sa ljevkastim i oknastim vrtačama, a ovđe se ondje javljaju rušenjem zatrpane jame. Te razne erozijone i korozione tvorevine jasno govore o velikoj djelatnosti vode, osobito za glacijalne perijode. Ovaj danas suhi, krševiti i pusti kraj

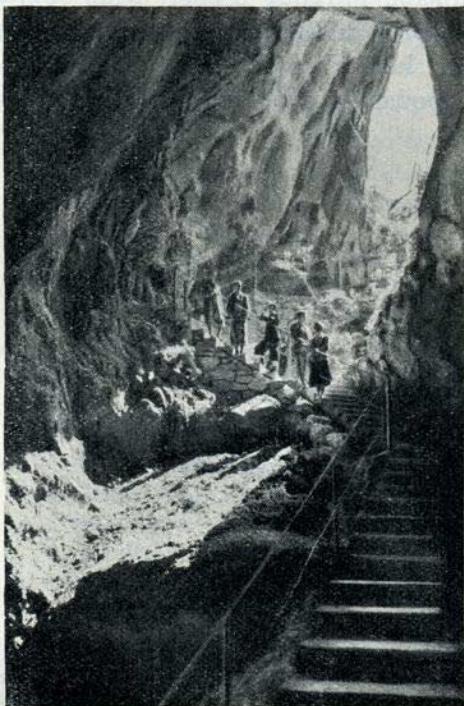

Foto: Lj. Griesbach

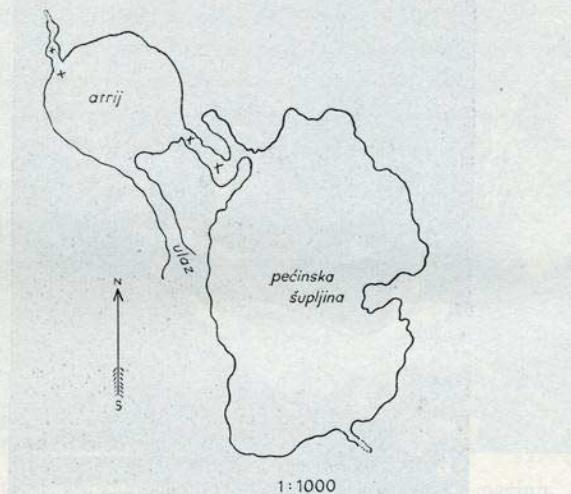
Sl. 4. Ulaz u pećinu Vranjaču, snimljen sa dna atrija.

bijaše u predašnja daleka vremena oživljavan brojnim planinskim potocima, koji su se rušili sa sjevernih pristranaka Mosor-planine. Ti su se potoci istočno od Kotlenica stjecali i stvarali rijeku, koja je prema zapadu tekla i ponirala ondje, gdje se danas impozantno otvara Vranjača. Kako su vode kroz dugi niz vjekova sve to više djelovale na taj teren, koji se sastoji od čistog rudistnog vapnenca, to ga one jako i duboko podrovaše i prokrčiše себi niži podzemni tijek. Površje posta oporo i suho, posuto oštricama i dubokim škripovima, kroz koje ponire kišnica i teče podzemno u jako razgranatim cijevima u smjeru možda prema Dugom Polju, da

se na danjem svijetlu ponovo ukaže na zapadnom podanku Mosora kao J a d r o, malena krška rijeka, žila kučavica grada S p l i t a.

Današnja dakle Vranjača nije no davno napušteni ponor. Ma da je nazivlju pećinom, ona se ipak mora morfološki smatrati kao jama, čiji je gornji vertikalni cijevasti dio propao, a preostao samo donji, proširen horizontalni, koji pomoću uske kanala komunicira s prostranom nižom pećinskom šupljinom.

Otvor je Vranjače okrenut prema jugu, oblika je eliptičnog, a dimenziije su mu 6×4 m. On vodi u veliku, zapravo jezovitu hemisfersku šupljinu, koja u smjeru NS mjeri 65 m dužine i 1—20 m širine. Prividni podanak ovog velebnog zjala sastoji se od nani-

Sl. 5. Tlocrt pećine V r a n j a č e, položaji pokusnih kopanja označeni su križićem.

jetog materijala te od gromada i blokova stropoštanih sa konkavnog svoda. Donji rubovi pećinskog atrija prikriti su naprotiv pretežno špiljskom glinom.

U istočnom se dijelu ovog proširenog horizontalnog dijela jame otvara malena oknasta rupa, koja vodi u nižu podzemnu prostoriju, čija najveća dužina od 100 m ide u smjeru NS, dok ona u smjeru OW iznasa 60 m.

Između tolikih pećina, koje sam istražio u srednjoj Dalmaciji, ni u jednoj nijesam našao povoljnije uvjete za stanovanje u troglo-ditskoj dobi kao u Vranjači. Otvor orientiran prema podnevnu, prostrana relativno suha podzemna šupljina sa mnogo svjetlosti i konstantnom temperaturom od 16 st. C, pak blizina vode, šume i planine, bile su doista prave blagodati za tadašnji ljudski živalj.

Spomenute okolnosti bile su za mene očiti dokaz, da je pećina morala biti u daleka predrašnja vremena nastavana. Ta se moja slutnja faktično i obistinila prigodom zamašitih radnja, koje je u atrijumu i u pećinskom dijelu izvelo HPD. »Mosor« g. 1929. Tom se zgodom morao proširiti i udubiti uski prolaz između atrija i podzemnog pećinskog dijela. Prigodom tih radnja dodoše na vidjelo prvi kulturni slojevi u Vranjači, koji datiraju iz rane neolitske dobi. Na temelju pregleda prigodom iskopa g. 1929. te dalnjih pokušnih kopanja u g. 1934. i 1935. profil slojeva u spojnom koritu između atrija i podzemne šupljine izgleda ovako:

- I. 2—4 cm špiljske gline;
- II. 4—8 cm stalaktitskog sloja;
- III. 5 cm sterilnog sloja žućaste boje (ilovača);
- IV. 3—4 cm kulturnog sloja upadno crne boje sa mnogo ugljena te crepotina zemljanog posuda i koštanih fragmenata. Crepotine su većinom polirane i ornamentirane rupicama i jamicama u pravcu, krugu, dotično u vrpcu. Fragmenti kostiju pripadaju isključivo postdi-luvijalnoj fauni. Cijevaste kosti su ispržene i tu-pim predmetom (kamenom) razbite;
- V. 5—8 cm sterilnog sloja sastavljenog pretežno od gline rđasto crvene boje;
- VI. 2—3 cm kulturnog sloja pretežno pepeljaste boje sa rijetkim fragmentima zemljanog posuda i kostiju. Fragmenati posuda nijesu polirani ni ornamentirani, slabog su sastava i slabo ispečeni. Fragmenti kostiju pripadaju postdi-luvijalnim životinjama.
- VII. 100—150 cm sterilnog sloja rđasto sive boje. U ovom sloju i to na dubini od circa 40 cm nađena je čeljust vrste *Ursus spelaeus* sa nekoliko fragmenata tibije i femura;
- VIII. 50 cm (?) potočnog materijala u obliku šljunka, ispod kojega vjerojatno slijedi živi kamen.

Napomenuti mi je, da je čitavo tlo u nutrini prostranog pećinskog dijela Vranjače prikrito stalaktitskim slojem. Debljina sloja varira od 10—50 cm. Pod stalaktitskim slojem je špiljska glina. Na mjestima, gdje sam istu istražio, nijesam našao koštanih fragmenata a podjednako ni traga pepelu, ugljenu dotično zemljanom posudu.

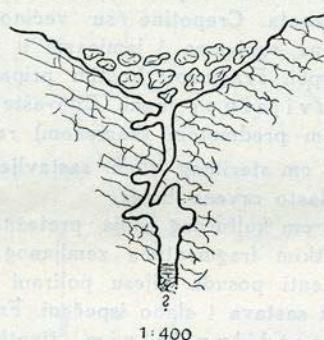
Tlo pećinskog atrija je naprotiv u pretežnom dijelu pokrito silnim nanosom i ruševnim materijalom. Samo su rubovi atrija (naročito u sjevernom dijelu) bez ruševinskog materijala. Tu sam, u neposrednoj blizini jedne pobočne šupljine u stjeni atrija, izvršio ove godine jedno pokušno kopanje do dubine od 250 cm.

Na temelju ovog kopanja (i drugih plićih) mogao sam ustanoviti, da se u atrijumu ne javlja stalaktitski sloj već da dolazi naprotiv

odmah glina raznih boja sve do dubine od circa 300 cm. Redoslijed slojeva bio bi slijedeći:

- I. 15—20 cm sterilnog sloja sastavljenog pretežno od crvenice;
- II. 20—30 cm kulturnog sloja prilično masne gline žućasto sive do rđaste boje sa fragmentima kostiju raznih postdiluvijalnih životinja te sa priličnim brojem fragmenata zemljjanog posuda većinom nepoliranih i isključivo bez ornamentike;
- III. 150 cm sterilnog sloja pretežno masne sivo-žute gline. U ovom sloju, a u dubini od 20 cm, nadeno je rogovlje vrste *Cervus dama*.

Sondiranjem sam mogao ustanoviti da se glina javlja još za kakovih 50—70 cm a onda pak da dolazi 3—4 cm debeli sloj laporca (glina sa velikim količinama calcijskog carbonata). Da li pod lapor-

Sl. 6. Idealni profil jame u Pothumcima.

cem dolazi živi kamen, nijesam mogao ustanoviti, jer je voda kapnica bila ispunila jarak.

Jarak, kojeg sam dao iskopati prigodom ovog pokusnog kopanja, omogućio mi je prodrijeti u pobočnu prostoriju atrija. Podzemna ta šupljina hemisferskog je oblika i mjeri u promjeru 5 m. Na njezinoj sjevernoj stijeni nalazi se oknasta erozijona rupa, koja vodi u drugu ponešto zavojitu prostoriju, 5—6 m dugu. Svod ove prostorije prelazi u zapadnom dijelu u 4—5 m visoki kamin, što slijepo završuje.

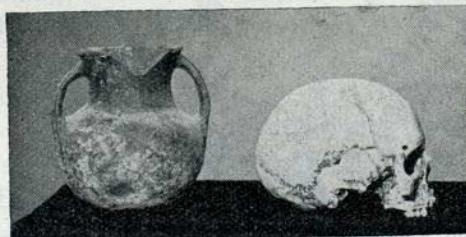
U prednjoj sam prostoriji kopao do 50 cm dubine i našao u glinenastom nanisu fragmente kostiju i zemljjanog posuda jednake starosti kao i u atriju.

Na temelju izvršenih pokusnih kopanja u Vranjači proizlazi da je njena jaka aktivnost kao ponor prestala već prije konca diluvija. U naslagama gline, koje leže prilično visoko nad potočnim materijalom (100 cm) nadeni su ostaci vrste *Ursus spelaeus*, zvjeri, koja je već koncem diluvija bila potpuno izumrla u našim krajevima. Nad

tim diluvijalnim ostacima (50 cm na više) dolaze prvi kulturni slojevi, koji sudeći po ornamentikama zemljanog posuđa pripadaju po svoj prilici ranom neolitiku. Nad ovima je pak stalaktitski sloj, očito znak, da je nakon sušnih perioda bila nastupila vlažna perioda. Nešto dakle slično kao i u Grabčevoj pećini na otoku Hvaru.

Da li pak u Vranjači postoje kulturni slojevi iz paleolitika um a, to je pitanje, na koje se zasada ne može odgovoriti.⁴⁾ U atrijumu je prostran areal, koji bi se u tu svrhu morao racionalno istražiti. Na desetke vagona gline i ruševinskog materijala moralo bi se uklo niti, pa da se u cijelosti rasvjetli daleka prošlost ove i sa turističkog gledišta zanimljive pećine.

IX. Jama u Pothumcima leži u neposrednoj blizini istoimenog sela, udaljena od željezničke pruge Unešić (pruga Split — Knin) oko 6 km prema zapadu. Od spomenute stanice do sela vodi prilično dobra kolna cesta.

Sl. 7. Jama u Pothumcima: zemljani lonac i lubanja.

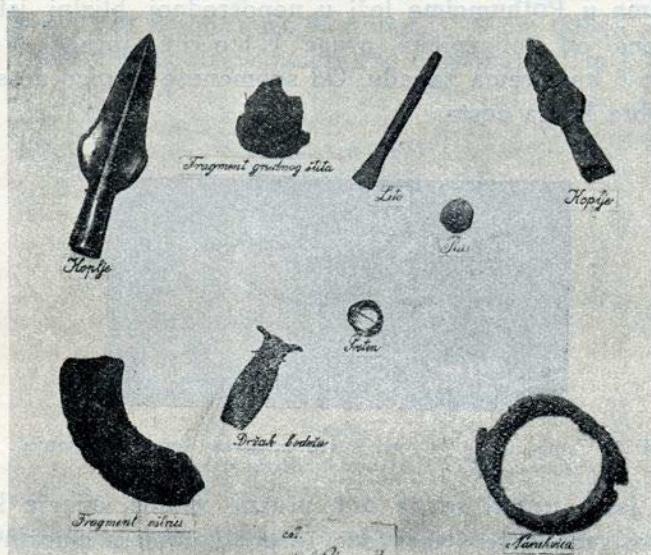
Otvor jame nalazi se na dnu prazne vrtače, čije je kamenito površje jako raspucano i izrovano te pretvoreno u množinu velikih gromada. Raspukline između gromada prelaze u dubini od 6 m u prilično usku i strmu cijev, koja u dubini od 25 m slijepo završava u obliku strma bunara. Podanak je prekrit debelim slojem crvenice.

Prigodom kopanja na dnu jame došao je na vidjelo priličan broj ljudskih kostura. Prema položaju, u kojem su nađeni kosturi, moglo se je zaključiti, da su mrtvace zakapali licem prema dolje, sa ravno položenim tijelom. Lubanje su bile (kod većeg broja kostura) položene na oveći pločasti kamen. Oko glave pak redovito su bila dva zemljana lonca (sadržine od nekoliko litara) vanredno elegantnog oblika, sa dvije ručke i sa poklopcem, a na poklopcu žlijeb za zahvatanje. Lonci nijesu bili polirani ni ornamentirani. U njima je bilo

⁴⁾ Staropaleolitske naslage su u Vranjači po svoj prilici isključene, jer je djelatnost Vranjače kao jakog ponora trajala sigurno kroz čitavu najstariju fazu paleolitske perijode, t. j. kroz predzadnji, dotično zadnji interglacijski.

nešto crvenice i fragmenata kostiju domaćih životinja (ovce, kokoši i t. d.). Uz spomenute lonce nađeno je i nekoliko, žalivože razlupanih, u r n a , na čijem sam dnu konstatirao manje količine pepela smješanog sa crvenicom. U crvenici pak između pojedinih kostura našao sam na svoju veliku radost slijedeće predmete, i s k l j u č i v o o d b r o n c a : 2 kopljja, 1 omanji štit, 1 oštricu, 1 dlijeto, 1 držak za bodež, 1 narukvicu, 1 prsten, te nekoliko puceta i igala. Željeznih predmeta nijesam našao.

Indeksi nađenih lubanja variraju između 76 i 78; izraziti m e s o - k e f a l n i o r t o g n a t n i tip. Kosturi mora da potječu barem iz doba od 2000—3000 god. prije Krista.

Sl. 8. Jama u P o t h u m c i m a : brončani predmeti nađeni na dnu jame.

Pretražujući omanje šupljine pod samim otvorom jame našao sam pod tankim slojem crvenice debele naslage pepela uz mnoštvo komadića zemljjanog posuđa i životinjskih kostiju, što je znak, da su za mrtvačkog obreda ondje ložili vatru i gostili se.

Na temelju spomenutih nalaza jama u Pothumcima služila je u brončano doba kao pokapalište. Činjenica pak, što se uz kosture našlo i nekoliko u r n a , jasno govori, da je uz obično (hladno) pokapanje bila u običaju i k r e m a c i j a (spaljivanje). Potonja je inače svakako mladega datuma, jer se općenito javlja pred konac brončane dobi, istom oko 1000—1200 god. prije Krista.

S ALPINISTIČKOM SEKCIJOM KROZ SJEVERNU STIJENU TRIGLAVA (2863 m)

U alpinizmu i u tehniči penjanja, koji su se posljednjih 20 godina usavršili do najvišeg stepena, ostali su planinari naših krajeva još daleko za svojim drugovima planinarima iz alpskih krajeva. Uzrok je tome posve razumljiv, ako se uoči, da su Alpe od nas prilično udaljene.

Međutim našlo se i kod nas posljednjih godina planinara, koji su se počeli baviti visokom alpinistikom i penjanjem, pa su na tom području postigli i lijepo uspjehe. Broj takovih planinara ostao je kod nas još uvijek prilično malen, da u posljednje 2—3 godine opet padne na minimum. Privredna kriza, koja je zavladala i našim krajevima, učinila je i tu svoje.

Osjećajući tu prazninu u našem planinarstvu, a napose među članovima Hrvatskog Planinarskog društva, osnovala je nekolicina mladih članova HPD-a Alpinističku sekциju, da na taj način probudi među članovima interes za alpinistiku te da ih preko te sekcijske teoretski i praktički izobrazi u tome smjeru. Rezultati rada pokazali su se već poslije kratkog vremena djelovanja sekcijske.

Veličanstvena ogromna sjeverna stijena Triglava ostavlja veliki i nezaboravni utisak u svakome, tko je jedamput vidi. Stoga nije nikakovo čudo, ako su i članovi mlade Alpinističke sekcijske Hrv. Plan. društva gojili želju, da i oni pređu preko te oko 1200 metara visoke okomite stijene, koja se ustobočila preko doline Vrata, zatvarajući ih sa južne strane. Dne 6. srpnja 1935. krene iz Zagreba naš šest članova A. S. sa namjerom, da načinimo uspon preko sjeverne stijene Triglava. Kiša i magla međutim osujetili su našu nakamu, pa smo se morali sa Aljaževog doma vratiti.

Već tjedan dana kasnije, 13. VII. 1935., podosmo ponovno ista šestorica u društvu još jedne naše članice vlakom do Mojstrane. Vremenske prilike nisu ni ovaj puta izgledale baš najpovoljnije. Od Ljubljane naprijed zašli smo u nevrijeme, koje nas je pratilo sve do Mojstrane. Izašavši iz vlaka u 22 i po u Mojstrani, kiša doduše nije više padala, ali je nebo još uvijek bilo tmurno i u daljini je još sijevalo. Usprkos tome krenemo odmah kolskim putem kroz dolinu Vrata prema Aljaževom domu. Bilo je dosta svjetlo. Od vremena na vrijeme ukazale su se i zvijezde, pa smo sa mnogo nade, da će ujutro biti lijepo vrijeme, za 2 sata hoda stigli u Aljažev dom (1012 m). U domu je bilo već sve tiho. Probudimo opskrbnika Torkara, popijemo čaj i brzo legosmo na počinak. Prije toga još pogledasmo brzo u upisnu knjigu za penjačke ture, da vidimo, da li je

tko već prešao ove godine preko stijene. Zapisan je bio samo jedan, koji je dan prije nas sam prošao stijenu. Od opskrbnika smo još saznali, da u kući spavaju još četiri planinara, koji će ujutro također kroz stijenu. Njihov smjer je bio drugi, nego onaj, kojim smo mi naučili ići. To nam je bilo drago, već obzirom na kamenje u padu.

Ujutro, 14. VII., probudi nas kucanje na vratima. I ako smo, omamljeni svježim gorskim zrakom, spavali kao zaklani, začas smo svi bili na nogama. Prvo mi je bilo, da pogledam kroz prozor. Bacih pogled na stijenu. Stajala je čista u svoj svojoj veličini. Vrh Triglava bio je već obasjan suncem. Nebo čisto. Ukratko, najljepši dan. Veseli, da ovaj puta imamo sreću sa vremenom, brzo smo se priredili za uspon. Poslije kiše bilo je svježe jutro. Pređemo Bi stricu i snježnik, koji se duboko protegao od Luknje u dolinu Vrata, pa nas markirani put dalje povede uz brdo. Nakon dobrog sata hoda stigli smo do mjesta, od kuda smo trebali zaći u stijenu. Označuje ga jedno manje, duguljasto snježište. Uzverasmo se uz njega i na zgodnom mjestu sjednemo, da se spremimo za stijenu. Potrebne stvari donijeli smo u četiri naprtnjače. U dvije smo imali stvari potrebne u stijeni, a u druge dvije užeta, čekiće i drugo željezo. Povezali smo se užetima. Tri i tri na jedno uže. Cipele smo pričvrstili na ledima, a obukli penjače papuče. Treći u svakoj grupi nosio je osim toga po jednu naprtnjaču. Ostale dvije naprtnjače ostavismo prazne našoj članici Marijanki, koja nas je dopratila do stijene. Oprostismo se od Marijanke, koja se vrati istim putem na Aljažev dom, a mi počesmo uspon u stijenu. Bilo je oko osam sati.

Odlučili smo proći stijenu Slovenskim smjerom sa ulazom kroz kamine, a sa istupom preko Slov. Tornja ili kako ga kratko zovu »Turnc«, koji se lijepo vidi iz doline. Kako nijedan od nas šestorice još nije bio u Triglavskoj stijeni, to smo morali naročito na to paziti, da ne zademo od naumljenoga smjera te da ne zalutamo. Penjali smo se, kako spomenuh, u dvije grupe, pa je i ta okolnost usporavala naš uspon, jer je uvijek jedna grupa čekala drugu. Penjali smo se ispočetka kroz kamine. Iz jednoga u drugi. Uspon kroz te kamine nije naročito težak. Mjestimice su teža mjesta, a u glavnom smo morali paziti na to, da ne bacimo koji kamen, koji bi ugrozio drugove za nama. Iz početka je češće doletio po koji kamen nama u susret, ne znajući kako i od kuda, dok nismo nadošli na to, da se pred nama u stijeni nalaze dva penjača, za koje nam je sinoć govorio opskrbnik na Aljaževom domu. Drugu dvojicu smo vidjeli visoko gore, desno od nas, kako se penju preko stijene t. zv. Njemačkim smjerom. Oni su se u početku razdijelili u dvije grupe, da bi mogli brže napredovati, a poslije su se sastali pa su zajedno nastavili penjanjem. Nekoliko puta smo ih dovikivanjem upozorili, da

smo u stijeni i doskora nije više bilo kamenja, koje bi nas ugrozilo. Tako smo došli na jedno mjesto, gdje nismo bili načistu, kuda zapravo da nastavimo. Pošli smo u jedan kamin pravo gore, ali smo se morali vratiti. U glatkom kamenu je bio zaglavljen jedan veliki kamen, preko kojega nismo mogli naprijed. Prema dogovoru razdijeljismo se. Prva grupa — Brezovečki S., Čubelić M., Dragman M. — krenu desno gore, a druga — Čubelić V., Krompler E., Laszowsky E. — pošla je jednim drugim kaminom u lijevo. Sa stijene smo češće pogledavali u dolinu: vidjeli smo našu članicu Marijanku, kako ide prema domu. Za malo vremena stigli smo do Bijelih Platata. Ogromne, glatke ploče kao uljepljene u stijenu izrazito označuju to mjesto. Kako naša druga grupa još nije bila stigla, to smo ih čekali. Čekali smo ih već pola sata, a njih nije bilo. Dovikivali smo, ali nije bilo odgovora. Raščlanjenost stijene ne dopušta nikada ni na kratke udaljenosti, da bi se moglo sporazumjeti. Malo poslije čuli smo ih opet. Poslije jednog sata čekanja stigla je i druga grupa. Zašli su bili suviše lijevo pa su se morali opet vraćati u desno. Kada smo tako opet svi bili zajedno, uvidjeli smo, da moramo ubrzati naše uspinjanje. Dan je pred nama bio još dosta dugačak, a i radi vremena nije bilo nikakve bojazni, ali kako smo htjeli još istog dana vratiti se u Zagreb, to smo za svaki slučaj malo požurili. Desno uz spomenute Bijele Plate nastavismo sa usponom okomito gore. Kojih 10—15 metara bilo je teško, a onda smo zakrenuli lijevo, ispostavljeni, do pod jedan okomiti kamin. Što smo dalje naprijed došli, sve to više smo vidjeli, kako je ova stijena raščlanjena i po dubini. UKazuju se oblici, koji se iz doline ne mogu vidjeti niti primjetiti. Tako smo stigli u strm, širok žlijeb, koji je bio zasniježen. Tu smo našli vode pa smo se svi dobro napili. Prešli smo žlijeb do njegovog svršetka te stupili lijevo ponovno u jedan 10 m visoki kamin, a odavle po lakom terenu, desno koso prema gore u škrbinu. Odavde nam se ukazala dugačka, duboko usječena, uska, 200 do 250 m duga i strma usjeklina, sva zatrpana snijegom. Prema opisu smo znali, da je to Triglavská grapa. Na vrhu se ta grapa dijeli u dva rukava, a povиše desnog rukava vidi se Turnc, na koji nas vodi naš put. Desno od nas ugledasmo jednu policu, koja vezuje Slovenski smjer sa Njemačkim, pa se tako dadu usponi tih dvaju smjerova kombinirati. Na tom mjestu smo sjeli, da se okrijejimo. Otvorili smo naše naprtnjače i slatko jeli. Sunce je peklo. U dolinu Vrata nismo vidjeli, jer nam je jedna stijena zastirala pogled. Presvukli smo cipele, da bismo lakše mogli preko snijega.

Nastavili smo uspon po strmom snijegu i pri kraju grape skrenuli u desni rukav. Kada smo opet bili na kamenu, ponovno smo cbukli penjače papuče. U tom kutu našli smo opet vode, koja je u

tankim mlazovima curila niz stijenu. Izlaz iz ovoga rukava u stijenu opet je težak, ali doskora se teren mijenja i uspon se lakše nastavlja. Poslije kratkog vremena ukazuje se opet posve nova slika. Stigli smo u jednu ogromnu uvalu, koja je od glavnog masiva Triglavskih stijena amfiteatralno zaokružena visokim, okomitim, glatkim stijenama. Lijevo na toj stijeni jasno se vidi svjetli trag Triglavskog slapa. Sada još nije imao vode. Desno od slapa je Crna Stijena, a desno dalje od nje, kao nalijepljena na glavnu stijenu, nastavlja se okomita stijena, koja završava sa Turncom. Odavde se može izaći iz stijene na Triglavski ledenik ili po policama, desno oko Turnca ili pak po grebenu Turnca na njegov vrh, pa odavde po grebenu stijene, koja ga spaja sa ledenikom. Kako smo bili odlučili preko Turnca, to smo se odmah dali na posao. Ovaj komad je najteži u cijelom našem usponu. Penjati se mora po jako izloženoj stijeni, mjestimice sa vrlo malo oprimaka. Osim toga je stijena i krušljiva. Radi toga je i međusobno osiguravanje teže. Da bismo bili sigurniji, povezali smo obe naše grupe sa dvostruko složenim užetom od 7 mm, kojeg smo nosili sa sobom. Već po izlazu iz Triglavskih grape primjetili smo na Škrlatici oblaku, koji su sve to više obavijali njen greben. Zabrinulo nas je, pa smo stoga stalno promatrati kretanje tih magla i požurili naše napredovanje, koliko je to već bilo moguće. Nismo željeli, da nas uhvati eventualno tu na stijeni još kakovo nevrijeme. Ali... nismo se uspeli još ni za dvije duljine užeta, kad primjetisemo oblaku i maglu, koja se iz Trente valjala kroz Luknju u smjeru Vrata i sjeverne Triglavskih stijena. Sada smo već bili na čisto, što se sprema. I doista, za nekoliko časaka blijesnulo je po prvi puta u smjeru prema Crni rivi. Bljesku je slijedio gromki prasak, koji je odjekivao kroz cijelu stijenu i odmah su počele padati krupne kapljice. Za čas smo bili u magli i.... mokri do kože. Kiša se pretvorila u led i snijeg i sve su police na stijeni za čas bile zasute snijegom i slijkom. Napredovanje u stijeni bilo je kroz to nevrijeme znatno oteščano. Ruke su nam prezbele, solika nam je tukla po očima i licu, a od magle nismo mogli vidjeti, kuda da idemo. Na svu sreću bilo je i malo vjetra, koji je od vremena na vrijeme malo rastjerao maglu, pa smo mogli pregledati nekoliko metara stijene pred sobom. Taj nas je vjetar propuhao, pa smo se tresli od zime. Tako smo napredovali naprijed, jedva čekajući, da se dokopamo vrha Turnca. Na jednom mjestu Slavo kao prvi nije mogao dohvatići oprimka, da se izvuče preko trbušaste stijene. Nije nam ostalo ništa drugo, nego da Marijan, kao najjači, drži žive ljestve, pa je Slavo preko leđa, ramena i glave tu zapreku ipak prešao. Još jedamput smo se morali pomoci sa živim ljestvama i bili smo na vrhu.

Na malom prostoru na vrhu Turnca stajali smo nas šest, prokisli, prozebli, ali zadovoljni i sretni, da smo postigli naš cilj. Prestalo je padati. Oštar vjetar rastjerivao je magle, pa smo mogli vidjeti Vrata. Od veselja smo zajuškali. Oluja je prošla i već se primjećivalo jače svijetlo — sunce će pobijediti. U maloj kamenoj piramidici na vrhu našli smo limenu kutiju sa upisnom knjigom. Kako nam je bilo jako hladno, nastojali smo, da se što prije izgubimo sa vrha, gdje smo bili izloženi hladnom vjetru. Letimično smo pogledali u knjigu. Od 1928. upisano je samo pet šest grupa, koje su došle na Turnc. Nismo niti znali, da tako malo posjetnika imade naš vrh. Bilo je 16 sati. Trebali smo prema tome 8 sati kroz stijenu. Sa vrha Turnca mora se spustiti po užetu preko prevjesne stijene kakovih 6 metara duboko na mali uski greben, koji spaja Turnc sa ledenikom. Kako sam bio najslabije obučen, spuštiše me drugovi kao prvoga dolje, da se što prije dokopam zavjetrine. Tu pod stijenom, zaklonjen, čekao sam ostale i promatrao njihov silazak. Za to vrijeme sam uklesao sa penjačkim čekićem »HPD« u stijenu. Posljednji se spustio Slavo, koji je zato zabio jedan klin. I to je bio jedini klin, kojeg smo trebali.

Po uskom, krušljivom grebenu pošli smo naprijed i za malo smo bili na »suhom« — na Triglavskom ledeniku. Tu smo sjeli na skupinu kamenja, koje više nije bilo pod snijegom i priredili zakusku. Čokoladu, groždice i lješnjake smo gutali, a snijegom utažili žeđu. Sunce je opet sjalo, pa smo tako opet bili u najljepšem raspoloženju. Skinuli smo naše penjače papuče, koje su bile skroz mokre, i objesili ih preko ramena, pa još uvijek navezani na užetu krenuli preko strmog snježišta put dcma na Kredarici (2515 m), kamo smo stigli oko 18 sati.

Na Kredarici smo našli nekoliko planinara, koji su se pred olujom zavukli u kuću. Opskrbnik Šest poslužio nas je izvrsnom »bijelom sa šlagom« (Din 5.— na 2515 ml!), popismo nekoliko malinovaca i mnogo vode. Slijedilo je obligatno upisivanje u knjigu i pisanje dopisnica. Kako više nismo mogli iste večeri stići u Mojsstranu na vlak, to nam se nije žurilo. Otišli smo još na vrh Kredarice (2541 m). Razgled je poslije oluje bio krasan. Vidjeli smo lijepo cijele Julisce. Prema istoku je bilo maglovito. Sa Kredarice se vratismo na dom, pokupismo naše stvari, svatko po nešto, a C. V. za svaki slučaj posudi od Šesta malu svjetiljku na petrolej. Oprostisemo se sa svima i točno u 19 sati krenusmo natrag prema Aljaževom domu.

Cijela kotlina pod Triglavom, od Stanićeve koče pa do pod stijenu Begunjskog Vrha, sva je još bila pod dubokim snijegom. Stoga smo taj dio puta »odskijali« na nogama. Od mjesta, gdje se

razdvajaju putevi prema Kredarici, Staničevoj koći i Aljaževom domu, krenemo putem preko Praga pa smo svaku sipinu također »odskijali«. Za jedan sat i četvrt već smo bili na Bistrici, a u 20 sati i 40 min. još za vidjela na Aljaževom domu. Posuđenu svjetiljku nismo niti trebali. Ova jurnjava sa Kredarice »ušla« nam je svima u koljena. Pred Aljaževim domom dočekala nas je Marijanka, koja je cijeli dan provela uz dalekogled, tražeći nas i — Marijana u stijeni te promatrajući naš uspon. Sjeli smo k večeri pa odmah na počinak. U 2 i po ujutro trebalo je već da stignemo na vlak za Zagreb. Slavo i ja smo još ostali u blagovaoni, da upišemo naš uspon u upisnu knjigu.

Po rasporedu smo se digli, a u 3 i po već smo krenuli put Mojstrane. Jutro je bilo krasno, kao i dan prije svježe, pa se dalo pješačiti. U 5 i po krenuo je naš vlak prema Ljubljani, gdje smo prešli u brzi i stigli u Zagreb u podne. I ako smo prošle dvije noći slabo spavali, nikome nije išao san na oči. Imali smo i previše toga još da prepričavamo o našem usponu preko Sjev. Triglavskе stijene.

Dr. LUKA MARIĆ:

ZAGREB

O IZVORIMA NA MEDVEDNICI¹

Poslije Svjetskoga rata razvio se je, moglo bi se reći, jedan novi i veliki grad na južnoj strani Medvednice. Zagreb se povećao u razmjerima, koji su premašili mnoga očekivanja. Grad je izgrađivan i proširivan veoma primjetno, tako da smo mi, poznavaoци predratnoga Zagreba, upravo iznenadeni novim ulicama i trgovima, koji su zamijenili još nedavna polja i livade, oranice i vrtove sa malim i rijetkim kućercima i jednostavnim plotovima u predgradima staroga Zagreba. I tako, dok se grad u vremenu nešto više od jednog decenija, razvio i time povećao broj svojih stanovnika na dvostruko, dотле je i njegova okolina, i bliža i dalja, mijenjala također svoje lice i svoj odnos prema njemu. I okolina je oživljavala. Naročito Medvednica! Tamo, gdje smo do prije dva decenija susretali samo po kojeg osobitog ljubitelja Prirode ili još onda skoro »čudaka-čovjeka«, koji u svome slobodnom vremenu ide i hoda po šumi i gori umjesto da se odmara kod kuće i uživa u blagodatima svoga zvanja i zanimanja, tamo se danas otisla gomila ljudi: šuma i Šora u Medvednici upravo je oživjela. Medvednica, kao prirodan nastavak vrtova, še-

¹⁾ Napisano prema radu: »Izvori u srednjem dijelu Medvednice (Prilog hidrogeologiji Zagrebačke gore)«, Dr. Luka Marić i ing. Nikola Paucković. »Tehnički List«, Organ »Udruženja jugoslavenskih inžinjera i arhitekata«, God. XVI. Broj 13, 14, 15, 16, 17. 1935. godine.

tališta i šumica staroga gornjega grada, primala je odješke grada sa svoga podnožja! I ona je danas pravo izletište, da ne kažemo već i šetalište, ogromnog broja stanovnika grada Zagreba. Ali Medvednica

Kliše »Tehničkog Lista«

Raspored izvora u srednjem dijelu Medvednice

je još nešto i više. Ona je veliki prirodni sanatorij, otvoren i pristupačan sa sviju strana, svakome ko želi i ko treba odmora i zdravlja. I baš stoga što je Medvednica na tako pogodnoj udaljenosti od Zagreba, sa takovim višinama, sa šumom uređenom još sada samo u

srednjem dijelu, sa putevima i mnogobrojnim puteljcima, što su utri i sagrađeni u nekoliko posljednjih godina, uz takove odlike nije mogla da se zanemari i izvor voda u njoj. Jer i uz sva ponajbolja svojstva: visine, lagani pristup, daleke vidike, šumu, puteve i puteljke u nekom gorskom predjelu, nema boravka i užitka u njemu bez dobre izvor vode. A duže zadržavanje traži i blizinu vode ili njezino lako donošenje. Medvednica, ma u kome svome dijelu, ma u kojoj visini, uza sve naprijed spomenuto ima i izvore, negdje i tako jake, da bi bili pogodni i za iskorišćivanje, za pogon manjih vodenih turbina. Za sada ču se zadržati samo u srednjem dijelu Medvednice, u njenim najvišim predjelima, u kojima se danas ukrštava najživljji promet i gdje je podignuto nekoliko izletničkih i zdravstvenih zgrada, koje pokazuju zdrav smisao za korišćenje ovim prekrasnim prirodnim darom — Medvednicom.

Da pravilno zagledamo u pojavljivanje izvorne vode u gornjim predjelima srednjega dijela Medvednice, bit će potrebno da se sa nekoliko riječi dotaknemo i njezine geološke građe. Proučavali su je naši geolozi i mineralozi: Pilar, Kišpatić, Gorjanović, Cvijić, Koch, Poljak. Drže, da je Medvednica horst ili timor, koji predstavlja u ovim predjelima komadić stare kore zemljine, koja se u davna vremena prolonirala na savskoj i zagorskoj strani. I na jednoj i na drugoj strani potonuli su dijelovi duboko, a zaostala je Medvednica kao otočić. Da se to zaista tako dogodilo, kazuje nam danas kamenje, od koga je Medvednica sagrađena. A to je kamenje u pretežnoj količini jako raspucano, mjestimično savijeno i zdrobljeno. A kako i ne će biti raspucano i zdrobljeno! Treba samo da pomislimo na one snažne pokrete, koji su se odigrali za lomljenja i tonjenja pojedinih dijelova stare kamene kore zemljine u predjelima oko današnje Medvednice! Iz pukotina, koje su nastale lomljenjem, koje vjerovatno sežu vrlo duboko u zemljinu nutrinu, izlaze još i danas na nekoliko mjesta u podnožju Medvednice tople, negdje i mineralizirane vode. Uslijed velikih pritisaka za vrijeme pokretanja kamenih masa Medvednica postalo je kamenje i škriljasto. Toga kamenja ima samo nekoliko vrsta. Međutim najviši su predjeli Medvednice samo od jedne vrste kamena, od t. z. zelenoga škriljca. I tako je taj zeleni kamen uvelike raspucan, savijan i drobljen, a na mnogo mjesta i vrlo škriljav. Raspucalost i škriljavost u zelenom kamenu, koju možemo motriti na mnogo mjesta u Medvednici, svagdje gdje je usjecana cesta, gdje je vađen kamen, gdje je kaptirano vrelo i t. d., pogodovala je ulaženju vode sa površine u kamenu masu Medvednice a potom i stvaranju izvora. Širina i dužina pukotina i pukotinica u zelenom kamenu je razna. Imaju ih kćice jedva zapažamo okom, koje su

dugačke centimetar dva, pa i nekoliko metara. Isto tako različita im je širina. Negdje su pukotinice manje ili više otvorene ili su potpuno ispunjene mineralnim materijalom, što ga voda donaša prolazeći sa površine u nutrinu kamene mase. Otvorene se pukotinice granaju u raznim smjerovima i pretežno su u medusobnoj vezi. U nekoj izvjesnoj dubini one su zatvorene, potpuno, netopivim i nepropusnim mineralnim materijalom, i na takovoj nepropusnoj podlozi eto sakuplja se voda sa površine i stvara u nutrini Medvednice zalihe vode, koja onda lagano teče prema mjestima, na kojima se nalaze izvori.

Prolazimo li Medvednicom u njezinim najvišim predjelima, to ćemo zapaziti da se na visinama između 750 do 900 metara apsolutne visine nalazi prilično veliki broj izvora. Jači i vodom obilniji izvori nalaze se na sjevernoj i sjeverozapadnoj strani bila Medvednice. Ima ih i manje nego na južnoj i jugoistočnoj strani, gdje su izvori slabiji. Izvori u srednjem i najvišem dijelu Medvednice opskrbljuju i veliki broj potoka, koji teku sa jedne strane prema zagorskoj, a sa druge strane prema savskoj nizini. To su u glavnom: Mikulić potok, Veliki potok, Kraljevac, Pusti dol, Gračanski potok, Bliznec prema savskoj i Poljanica potok, zapadna Bistra, Bistra, Jelena voda, Pronjak i t. d. prema zagorskoj nizini. Bilo je teško odrediti broj izvora već i u samom srednjem dijelu gore. Nekoji su stalni i vodom obilni kroz cijelu godinu, a nekoji povremeni. Negdje ih ima po nekoliko na maloj površini i medusobnoj udaljenosti, a negdje je samo jedan jak izvor, koji postojano prema godišnjoj dobi i vremenskim, oborinskim prilikama daje dostatne količine vode. Ovakvi su izvori i bili glavni predmet pažnje i promatranja. Običeno je i promatrano oko šesdeset (točnije 57) izvora na teritoriju šume grada Zagreba, dakle na površini od blizu 2500 jutara šume. Koliko ima izvora u cijeloj Medvednici, teško je procjeniti. Svakako ih ima mnogo, kako se do sada moglo ustanoviti, i količine vode, što ih daju svi izvori u Medvednici, predstavljaju nesumnjivo zalihe, s kojima se valjanim i smišljenim gospodarenjem može veoma korisno poslužiti.

Od svih izvora u gornjim predjelima srednje Medvednice bilo je vrijedno promatrati samo njih desetak. To zbog toga što imaju ne samo dovoljne dolje vode kroz cijelu godinu nego što se njihovo jačanje s obzirom na količine vode javlja uvijek oko tjedan dana (kakad i koji dan više)iza padanja oborina. Jačanje vrela u odnosu prema vremenu, koje protjeće od padanja oborina na površini do njihova pristizanja na izvore, jest vrijednost po kojoj bi mogli ocjenjivati svaku izvor vodu. Jer pristiže li voda sa površine brzo do izvora, znak je da se voda, na površini zagađena, može i na izvorima poja-

viti zagađena. Pristiže li voda nakon dužeg vremena, sva je vjerovatnost da ona prolazi i dugačke podzemne puteve, pa je prema tome i veća vjerovatnost da se, pa i zagađena, putem dobro pročisti. S obzirom na ovo svojstvo možemo sigurno kazati da se izvorna voda u gornjim predjelima srednje Medvednice nalazi dosta dugo vremena u nutritivni kamene mase Medvednice. Toliko dugo da možemo ustvrditi, da su i putevi, što ih voda od površine do izvora prevali, zaista vrlo dugački. Već i ujednačena toplina vode na svim izvorima govori u prilog ovakovome mišljenju. U cijeloj godini mijenja se stupanj topline izvor-vode u srednjoj Medvednici jedva za pola Celzijevog stupnja. I u ljetu, za najtopljih dana, imademo u Medvednici vodu sa 9° C. Ipak se je moglo naći nekoliko vrelaca na južnoj strani gore, u koje je oborinska voda pristizala dosta brzo. U njima se pojavljivala povećana količina vode već iza tri dana poslije oborina. Međutim zdravstvene osebine vode i iz ovih vrela nijesu trpile uslijed toga. To su pokazale i zdravstvene analize ovih izvor voda.

Od manjih vrelaca, koja su promatrana duže vremena, treba da spomenemo Rudarski Zdenac, Mliječnicu (Mrzlak), vrela pod pećinom (uz Krajzelov put), vrela ispod stare lugarnice, vrela Njihaljke i nekoliko vrela ispod sljemenske ceste prema potoku Bliznecu. Vrijednost i važnost ovih vrelaca ukazuje se tek onda, kada se otkopaju puteljci u raznim smjerovima sa južne strane Medvednice, kao što je to već i učinjeno u mnogo smjerova u gradskoj šumi. Uprava gradske šume provela je puteve i mnoge puteljke prema vodi i pokraj izvora, omogućujući tako izletniku i lagan pristup i okrepu vodom na mnogim mjestima gradske šume.

Veća i jača vrela u ovome dijelu gore bila su vrlo pažljivo promatrana. To zato što o njima zavisi i svako podizanje izletničkih i cporavilišnih zgrada u ovome dijelu Medvednice. Najprije voda, a onda sve ostalo, čujemo sada gdje se ističe prije svake osnove i odluke za građenje bilo kakove zgrade na Medvednici. A to je i pravo! Zdravstveni domovi, planinarske kuće, odmarališta i vidičkovci moraju biti opskrbljeni pitkom vodom. Tada jedino mogu i ispunjavati svoj zadatak.

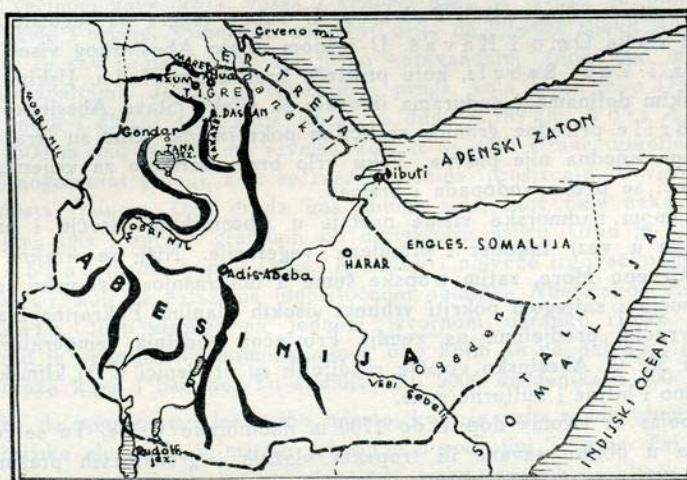
(Svršit će se)

**Sakupljajte predmete i slike za naš Hrvatski
planinarski muzej!**

ABESINIJA*)

Ime Abesinija, koje danas većinom upotrebljavamo za državu, koja je smještena u visočju istočnu Afrike, izvedeno je od arapske riječi Habeš ili Habaš. Etimologijsko značenje te riječi nije još do danas potpuno razjašnjeno. Neki lingvisti, kao Dillman, drže najvjerojatnijim tumačenje, da su Arapi tom riječi htjeli označiti mješavini različitih naroda odnosno plemena u visočju istočne Afrike. Danas Abesinci vole svoju zemlju službeno nazivati Etiopijom.

Abesinija se proteže jugoistočno od pritokâ Modrog Nila i Crvenog mora pa do 8° sjever. širine. Većinom je to visočje, koje okomito strši u obliku ogromnih zidina, što se iz primorskih nizina, koje sa sjeveroistoka i jugoistoka opisuju Abesiniju, ispinju prosječno do 2000 m. S tog visočja, koje je manje više pokriveno travnjacima, ispinju se ogromni gorski masivi, koji su međusobno odijeljeni okomitim rasjednim dolinama i erozionim gudurama. Površina se čitavog abesinskog visočja sastoji od velikog mnoštva manjih i većih pločastih krajina,

na kojima su se razvile velike savane. S tih ravnih krajina strše mjestimice brda sa potpuno zaravnjenim vrhuncima poput ploče na stolu, dok su im pristranci veoma strmi. Na vrhovima takovih zaravnjenih brda, koja urođenici zovu »amba«, nalaze se pogdjeđde tvrđave i tvrđavice, jer su tu uslijed velike strmine pristranaka prirodno zaštićene. Na mnogima od takovih brda nalaze se i naselja pa samostani i crkve. Tako se na primjer na jednom takovom »ambu« nalazi tvrđava Magdala, koju su god. 1868 Englezi bili srušili. Vrhunci velikih gorskih sistema dopiru i iznad 4000 m, tako na primjer Buahit (4510 m) i Ras Dašan (4620 m). Ras Dašan je, koliko se do sada zna, i najviši vrhunac Abesinije. Iako ovi vrhunci nisu trajno pod snijegom, ipak su svojom prirodnim ljepotom donekle slični alpskim vrhuncima. No premda je Abesinija jedno ogromno visočje, ono ipak nije, kako to neki misle, svojom ljepotom jednako alpskim krajevima. Zato ga posve neispravno neki zovu »Afričkom Švicom« ili »Alpama tropskog pojasa«.

Po svojoj gradi Abesinsko je visočje veliki stršenik (horst), kojega su sa svih strana uvjetovali rasjedi. Građeno je iz starog kristaliničnog kamenja i

*) Podatke za ovaj članak našao sam u Banse-ovom: Lexikon der Geographie, I. II. Bd, Leipzig 1933.

pješčenjaka. Ovi su pješčenjaci na vrlo mnogim mjestima prekriti vulkanskim bazaltnim pokrovima. Uz jugoistočni rub Abesinije proteže se velika pukotina (rasjed) od Rudolfova jezera pa sve do Crvenog Mora. Duž te pukotine smjestila su se mnoga manja i veća jezera kao i dolina rijeke Havaš, po kojoj je pukotina i dobila svoje ime. U toj zoni su još i danas vrlo česti potresi, vruća vrela, ugasli pa i neki još slabo aktivni vulkani (n. pr. u blizini Rudolfova jezera i u pokrajini Damakil), pa su sve te pojave znakovi da tektonski pokreti u tom području još nisu potpuno prestali.

U hidrografiskom pogledu Abesinija pripada porječju Nila. Druga izvorna rijeka Nila, Modri Nil, istječe iz Tana jezera, najvećeg jezera Abesinije. Jezero se nalazi u nadmorskoj visini od 1755 m. Veliko je 3630 km², a najmanja mu je dubina 72 m. Opkoljeno je plodnim nizinama i gorjem, po čijim vrhovima često pada snijeg, tako da je taj kraj oko Tana jezera jedan od najljepših krajeva u Abesiniji. Tana jezero je kotlinasta uvala napunjena vodom, iz koje strši nekoliko bazaltnih otoka. Po obalama raste gusto grmlje papirusa, od kojega urođenici prave splavi i čamce. U Nil utječu još rijeke Sobat i Atbara, u koju opet utječu Mareb i Takaze. U rubna jezera na jugoistoku Abesinije utječu rijeke Omo i Havaš. U južnom dijelu Abesinskog visočja izviru rijeke Juba i Vebi Šebeli, koje protječu kroz Somaliju. Uskim i dubokim kanjonskim dolinama i gudurama izvore su rijeke čitavo Abesinsko visočje i tako stvorile prirodne granice različitim pokrajinama. One su izrazito gorske rijeke, pa nijedna nije plovna. Teku vrlo brzo, naročito za vrijeme kišnog perioda, rušeći se preko vodopada i brzica.

S promjenom nadmorske visine nastaje u Abesinskom visočju i promjena klime, a s tim u vezi takoder i promjena vegetacije. Nižu se krajine velike vrućine uz Crveno More, zatimropske šume u unutrašnjosti, stepsko savansko područje visočja i snijegom pokriti vrhunci visokih planina. Pokrajina Samhar pripada najvrućim predjelima na zemlji. Prosječna godišnja temperatura Marsa u iznosi 30° C. Abesinsko visočje razdijelili su urođenici u tri klimske zone, koje su ujedno i biljne i kulturne zone.

Vrući pojas ili »Kola« dopire do 1700 m nadmorske visine. Tu se je vegetacija razvila u obliku savana ili tropskih vlažnih i grozničavih prašuma bez ikakovih naselja.

Mnogo je zdraviji pojas, pa poradi toga i najbolje naseljen, »Voina Dega«, koji se nalazi između 1700—2400 m nadmorske visine. Tu uspijevaju suptropske biljke i različite kulture. Nekada se je ovdje uzgajala vinova loza, po kojoj je zona dobila i ime, ali danas tu nema vinovoj lozi skoro ni traga. Karakteristične su biljke: različite mlječike, divlje masline, akacije, tamariske i sikomore. Tu se mnogo siju žitarice, zatim se goji kava pa banane i neke vrste palma.

Treći je klimski pojas »Dega«, u kojem prevladava umjerena i ugodna klima. Noći su hladne, a mjestimice zna pasti i snijeg, kao na primjer u okolini Tana jezera. Mjestimice se siju žitarice i do 3900 m visine. Inače su razvijeni dobri pašnjaci, na kojima se uzgaja stoka.

Ako se ne obaziremo na manje skupine stranih naroda, kojih ima u Abesiniji, kao Inda, Jermen, Grka itd., prevladava u Abesiniji stanovništvo hamitskog porijekla s više primjesa semitskih i s utjecajima južnoarapske kulture. Jezik, u kom su napisane najstarije abesinske svete knjige, je stari etiopski ili »gez« jezik, koji zapravo nije drugo nego južnosemitski jezik, od kojega su potekla neka narječja današnjeg abesinskog jezika, n. pr. Amhara i Tigre. Mnogi drže, da je pleme Falaša židovskog porijekla. Međutim ti ljudi niti znaju židovski niti imaju u sebi osnovnu karakteristiku židovskog duha. U četvrtom vijeku poslije

Krista prodrlo je kršćanstvo u Abesiniju i to u formi koptskog monofizitskog shvaćanja (vjeruju samo u božansku narav Isusa Krista). U 16 vijeku opkolio je Abesiniju sa svih strana Islam, tako da je kršćanstvo bilo sve do danas sasvim izolirano, pa se na neki način petrificiralo: pravi duh i smisao kršćanstva postepeno je sve više nestajao, miješajući se s različitim poganskim, mojsijevim i muhamedanskim nazorima.

Abesinci su manje više smede boje kože, grube glatke kose, pa se od crnačkih tipova posve lako i bitno razlikuju. Kao stanovi u naseljima služe im okrugle ili četverouglaste zidane kuće. Glavna im je hrana meso, koje često i sirovo jedu, pa im poradi toga probavni organi mnogo pate od trakavice, protiv koje upotrebljavaju čaj od lišća kuso drveta.

Ratarstvo je na vrlo niskom stupnju. Plug im je vrlo primitivan. Polja se nikad ne gnoje. Mnogo štete nanosi ratarstvu kao i trgovini oko 200 praznika u jednoj godini, koji se moraju svetkovati. Stanovnici se uglavnom bave ratarstvom. Obrt je nerazvijen a mineralno blago još nije dovoljno istraženo i poznato. Izvozi se većinom kava, koža, vosak i slonova kost, a uvoze se ponajviše pamučne tkanine i oružje. Spomenuli smo već prije da nijedna rijeka Abesinije nije plovna, pa se sav promet vrši vrlo lošim karavanskim putovima na mulama, devama i magarcima. Jedina je željeznička pruga, koja spaja luku Djibuti na Crvenom moru i glavni grad Adis Abebu, a duga je 789 km. A dij Adis Abeba leži odljekliće 2500 m nad morem, na ravnini, koja je sa svih strana opkoljena visokim gorjem. Mnogobrojni potoci, koji se ruše s planina, prosjecaju tu visoku ravan i čine je dosta rođnom. Oko grada ima mnogo sela, koje čine neka predgrađa, među kojima ima i zgrada gradića po evropskom uzoru. Grad je sjedište Negusa i Abune (nadbiskupa). Drugo je važno i najveće trgovacko mjesto Abesinije Harar, koje se nalazi na jugoistočnom podanku Abesinskog visočja, u pokrajini Gala, 1856 visoko, na jednom izvornom ogranku rijeke Webi Šebeli. Grad je opkoljen visokim zidinama, oko kojih se na daleko i široko prostiru plantaže kave i banane. Tu stanuje oko 5000 urođenika i 300 evropljana.

Treba da spomenemo još jedno mjesto, koje je vrlo važno zbog svoje kulturnohistorijske uloge. To je mjesto Aksum u pokrajini Tigre. Taj gradić ima u svemu 5000 stanovnika, a leži na visoravni između tamnih bazaltnih brežuljaka. Nekada je to bilo glavno mjesto i krunidbeni grad Etiopije. Već je Marko Polo bio donio u Evropu prilično pouzdane glasove o starom aksumitskom kraljevstvu. Kasnije su u 15 vijeku zatražili Portugizi pomoć od kralja Ivana protiv Islama. Međutim se je Abesinija raspala na nekoliko samostalnih državica: Tigre, Amhara, Šoa, Godšam, Kafa. Negus Teodor je nakon toga ujedinio nekoliko ovih državica, ali ne za dugo. Negus Menelik, poslije svoje pobjede nad Talijanima kod Adue god. 1896, ujedinio je Abesiniju i podigao je do današnje njezine snage. Od tog doba obuhvata Abesinija osim onih 5 državica, što smo ih spomenuli, još i provincije Danakil, jedan dio Somalije i Harar. Danas Abesinija zaprema površinu od 1,120.000 km², na kojoj stanuje odljekliće 8—12 milijuna stanovnika. U svom unutrašnjem uređenju Abesinja stoji još uvijek na nivou srednjevjekovnih evropskih feudalnih država. Kralju kraljeva (Negus Negesti) podložni su poglavari pokrajina (Ras), koji su prije bili u svemu dosta samostalni. Oni su danas gotovo potpuno ovisni o centralnoj upravi. Svakako je Abesinija uz Liberiju danas jedina nezavisna država u Africi.

Već od najranijih vremena interesirala se je Evropa za Abesiniju, pa su bile u novije vrijeme organizirane mnoge ekspedicije sa svrhom da istraže barem u

glavnom ovo veliko područje. Od starijih ekspedicija najvažnija je ona Bruce-ova (1769—1773), u kojoj je ponovno bilo otkriveno i istraženo Tana jezero kao izvorno područje Modrog Nila. Osobito su plodna bila istraživanja Ehrenbergova, zatim Rüppellova i Schimperova, a od svih su najvažnija istraživanja braće d'Abbadie i misjonara Krapfa. Poznavanju Abesinije mnogo su pridonijela i istraživanja pojedinih talijanskih istraživača.

Dr. Oto Oppitz

SRCE I PLANINARENJE

»Austria-Nachrichten« od rujna ove godine donosi pod ovim naslovom vrlo interesantan članak iz pera sveuč. docenta dra H. Kutschera (Wien), iz čijeg razlaganja priopćujemo neke važnije misli i činjenice.

Poznato je — započinje pisac svoje razlaganje — da se kod planinarenja, kao uostalom i kod svakog tjelesnog naprezanja, ne stavljaju veći zahtjevi samo na noge nego i na pluća i na srce. Kod tjelesnog naprezanja mogu pluća da potroše i do deset puta više kisika. Rad srca može u isto vrijeme da postane i do pet puta jači. Srce kod planinarenja radi jače i kod svakog udara potiskuje znatno više krvi u žile kucavice (kod mirovanja 40—60 cm³, kod jačeg naprezanja 100—150 cm³). S usponom, s težinom tijela i s većom brzinom raste i množina krvi, koju srce mora da pruži tijelu. Mlad i zdrav planinar lako to svladava, on ni ne osjeća srce. Pa ipak i kod zdravih može srce da otkaže, uslijed čega ne može u dovoljnoj mjeri da zadovolji potrebi tijela: nastaju smetnje, koje su slične onima kod srčano bolesnih ljudi, s tom razlikom da kod prvih smetnje nastaju uslijed prevelikog npora, kod drugih uslijed slabosti i mane srca.

Kada može da nastupi ovaj zastoj, ova opasnost kod srčano zdravih ljudi? U prvom redu kod nešto starijih (iznad 40 godina) i debljih osoba, ali najčešće ipak kod onih, koji nisu trenirani. I vrlo mlađi, još nerazvijeni ljudi mogu da se izvrgnu toj opasnosti.

Po čemu se poznaće da se u takovim slučajevima ne radi o običnom umoru nego o preopterećenosti srca? Takovi su ljudi blijadi : mlitavi, zastaju i uz stalno povećavanje žeđe nemaju nikakav tež. Obični umor prestaje, ako se umorenici malo sjedne i popije nešto vode. Radi li se o slabosti i preopterećenosti srca, ne pomaže ništa kratki odmor; takovog se čovjeka ne može skloniti da jede, on bi htio neprestano da pije. No njegova se žeđa ne može ni s većom količinom tekućine da utazi. Liječnik nalazi kod takovih osoba promjene, koje dokazuju da srce nije više u potpunom redu: blijedoća, slabije i brže bilo, naglo disanje, zadržavanje krvi u plućima.

Kakove posljedice mogu iz toga da nastanu? Često se čuje, da uslijed toga može da nastupi proširenje srca s trajnim oštećenjem srca. To ne стоји: srce i kod najvećih naprezanja (Maratonska trka) nije u pravilu nađeno povećano, nego šta više umanjeno. Još nikada nije ustanovljeno, da bi uslijed planinarenja nastala kakova bolest srca. Ali se je vrlo često dogodilo, da se je u takovim prilikama otkrila takova mana srca, koja je inače bila skrivena. Opasnost kod takovih slučajeva, gdje je srce premoreno, može da nastupi naknadno, u posljedicama, koje iz toga nastaju. Srce se naime ne može tako lako da oporavi kao na pr. umorenici noge: srce mora neprestano i dalje da radi i treba često vrlo mnogo vremena, dok se posve oporavi. Nastupi li takova pojava srčane premorenosti u terenu, na putu, pred

kojim stoji još mnoga zapreka, tada može da ima vrlo rđave posljedice. Ovakova je opasnost naročito očita u većim nadmorskim visinama, gdje i onako nema dosta kisika.

Zato je važno, da se ta pojava zamjeti za vremena, da se poduzmu sve potrebne mjere. Najbolje je kod toga da se pogoden planinar nekoliko sati odmara. Ako se to ne može pa ako pred nama stoe još kakove zapreke ili ako prijeti oluja — treba okrenuti i vratiti se. Inače se može dogoditi — ima već vrlo mnogo primjera — da unesrećeni ne može dalje. Ovdje vrlo često može da škodi ponos i neiskrenost, naročito kod mlađih ljudi. U tome slučaju dužnost je vođe, da otvorenim očima prati svoju družinu. Ako je prekasno za povratak, tada je bolje da se ide vrlo lagano naprijed: često zastajanje manje koristi. Najbolje sredstvo, koje se može u tome slučaju planinaru da pruži, jeste topla kava s mnogo šećera. Ako smo u skloništu, dobro je još priloziti kakovo lagano tijesto, marmeladu ili kompot. Ako nema teka, ne treba ga siliti: nakon dužeg odmora povrati se tek sam od sebe.

Lakše od svega toga je čuvanje i nastojanje da ne dode da takove pojave. Ovac treba da skrati program, čim vidi, da mu dijete gubi tek. Stariji planinar treba stalno da drži svoj jednolični korak, kako bi mogao stalno i bez teškoće da ide naprijed. Bez predvježbe ne smije nitko ići na veće ture.

Mogu li bolesnici na srcu — sa srčanom manom, uz veliki krvni tlak, s ovapnenjenim žilama — planinariti? Općenito se ne može na ovo pitanje odgovoriti, treba svaki slučaj napose ispitati. Preveliki zahtjevi na srce mogu kod ovakovih ljudi da budu vrlo opasni za život. Za utjehu treba istaći, da ima vrlo mnogo srčano bolesnih, koji vrlo dobro podnose planinarenje.

Društvene vijesti

Apel Humane sekcijske HPD podružnice »Mosor«. Nijedno se planinarsko društvo ne smije ograničiti samo na brigu oko svoga članstva, oko tjelesnog i duševnog podizanja njegovog. Planinarstvo ima i drugih ciljeva i zadatka. Kao kulturne i socijalne ustanove planinarska društva moraju da posvete naročitu pažnju i onome dijelu svoga naroda, s kojim dolaze u najbliži dodir: seljak, naš gorštač zasljužuje punu pažnju naših planinarskih društava. Ako igdje treba planinarsko društvo da čini milosrde, da pomaže bijedne i siromašne, onda je to na selu, u kraju, gdje se planinar najljepe i najugodnije osjeća. Makar i neznatnom pomoći treba da se planinar oduži svojoj braći na selu. U nizu kulturnih akcija poduzela je naša vrijedna podružnica u Splitu, da sakuplja priloge u naravi za siromašnu djecu u Dalmatinskoj Zagori. Donosimo u cijelosti apel, koji je upućen na članove »Mosora«, u želji da se i ostali članovi HPD-a priključe ovoj akciji ili da povedu sličnu akciju u svome kraju:

Apel našim članovima dobra srca

Suvišno je nama Mosorašima da se govori o suši i o gladu, koji čeka ovaj naš jadan narod ove godine po Zagori. Mnoga društva humana i privredna spremaju se, da u tom pravcu narodu pomognu zaradom, prehranom i drugim sredstvima.

Stoga mi Mosoraši ostajmo kao i do sada kod toga, da pomažemo naše raštrkane kolibe po planinama i barem ona najbliža sela, koja ostaju u području naših planinarskih kuća. Osobito nastojmo da doprinesemo školskoj djeci sa obućom i toplim odjećama za Božić. Kako se približuje

zima, svaki član neka već za vremena postavi sebi za dužnost da ostavi po strani barem po jedan komad starog odijela, obuće ili rubenine, osobito ako to imade u dobi od 6 do 14—15 godina. Ali i svaki drugi komad dobro će doći, jer ko je go i bos, umijet će da si pomogne. Od preko 300 članova moglo bi da se dobije do 300 komada i evo bez mnogo truda, moljakanja i prošnje najljepše božićnice našoj sirotoj zagorskoj djeci! Žalosno je da su danas takva vremena da ih ne možemo da obdarimo sa novim toplim odjećicama, ali mala srca obveselit će se bilo čemu, kad ugledaju da će ih to očuvati od studeni i golotinje. Svaki član neka taj jedan komad pronađe, spakuje i dostavi trgovini »Foto-radio-sport«, a svima već sada od srca hvala.

Humana sekcija H. P. D. »Mosor«

Proslava »glihe« novog Tomislavovog doma na Sljemenu. Ono, u što mnogi još do nedavno nisu vjerovali, postalo je danas stvarnost: novi i velebnji dom HPD-a na Medvednici nalazi se pod krovom. On je tu, izgrađen smišljenim i odvažnim radom sviju nas, i planinara i neplaninara. S njime treba da se računa: o njemu treba da vodi brigu čitav Zagreb, općina grada i građanstvo, koje će u novom domu naći sve što mu treba za ugodan i zdrav odmor.

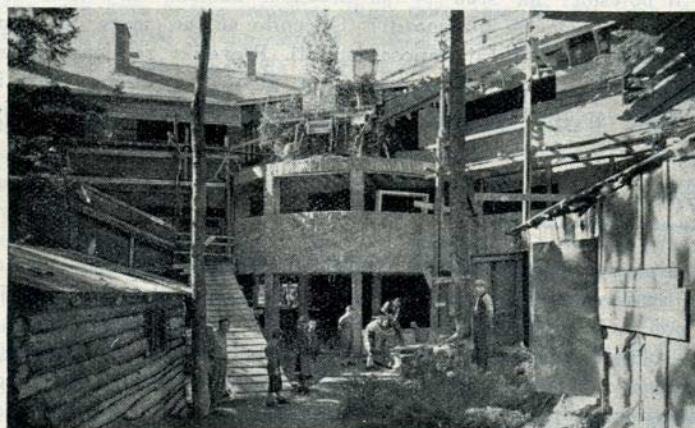

Foto: Lj. Griesbach

Novi Tomislavov dom na Sljemenu pod krovom (snimljeno 29. IX. 1935.)

Trebalо je proboraviti samo nekoliko trenutaka na terasi i u spratovima novog Tomislavovog domа, па da se osjetе sve prednosti njegovog smještaja, sva ljepota brojnih razgleda, koji se otvaraju na sve strane, sva praktičnost u rasporedu njegovih prostorija. A to su uistinu osjetili i shvatili svi oni, koji u velikom broju dodoše u nove prostorije domа dne 29. IX. o. g., da sa riječima oduševljenja, divljenja i veselja uveličaju svečanost »glihe«. Planinara, obojeg spola, odraslih i djece, bilo je puno, veselja i pjesme još i više.

Dobrom raspoloženju, intimnom i demokratskom društvu mnogo pridoniješe organizatori ove skromne priredbe, sve redom naši poznati planinari. Od članica bile su neumorne: gđe Vučak, Simon, Filipčić, Heinzman, Hitztaler i dr., a od članova Veiler, Šagovac, Maričić, Hitztaler i dr. Financije su vodili društveni blagajnik A. Glad i — nenadoknadiva gdica Micika Kozmar. Za dobru kavu brinuo se popularni g. Lojdil.

Prisutne je pozdravio društveni predsjednik dr. A. Cividini, zahvalivši se na posjeti delegatima bratskih podružnica iz Samobora, Siska i Broda, delegatima »Runolista«, zastupniku gradskog načelnika g. ing. Fischeru, senatoru g. Matici, tajniku g. dru Majeru, zastupniku g. Krčeliću, g. arh. Planiću, graditelju g. ing. Šabatu te novinarima, koji neprekidno prate društveni rad i napredak oko gradnje doma. Posebni pozdrav šalje predsjednik marnim hrvatskim radnicima, koji podigose ove visoke zidove i načiniše naše novo ognjište. Govoreći o ideji Hrv. planinarskog društva ističe dr. Cividini, kako ljubav prema prirodi te upoznavanje svih snaga i ljepota naše prirode stvara iz nas čvrste čovjekoljube. Ljubav prema domovini treba da je iznad svega. Planinarstvo uzgaja ne samo dobre rodoljube nego i demokrate, kojima je prvo: ljubi bližnjega i cio svoj narod. Novi Tomislavov dom bit će ne samo ures grada Zagreba nego i čitave hrvatske domovine. Nakon govora društvenog predsjednika burnom odobravanju nije bilo kraja. U ime gradskog načelnika

Foto: Lj. Griesbach

Na terasi novog Tomislavovog doma na Slijemu

čestita hrvatskim planinarama g. ing. Fischer, koji je kao stručnjak, oduševljen ovom gradnjom pa veli, kako je uvjeren da će čitav Zagreb pripomoći, da se dom čim prije dovrši. Veliki je aplauz i buru oduševljenja izazvao g. dr. Janečković svojim toplim i patriotskim govorom. Na koncu je recitirao svoju prigodnu pjesmu. S pjevanjem naše narodne himne završen je ovaj poluslužbeni dio svečanosti, nakon čega se je razvila intimna planinarska veselica, koja je uz pjesmu veselih i razdražanih planinara i planinarki potrajala sve do u kasnu večer. Raspoloženju je mnogo pridonijelo prisustvo HPD »Zvonimir« te privredne omladine Hrv. Radiše.

S mrakom opustješe terase, skele i prolazi našeg zajedničkog doma, da sutradan rano opet ožive uz redoviti rad marljivih radnika.

F. K.

»Hrvatske Planine«. Album slika hrvatskih planina. Izdalo Hrvatsko planinarsko društvo, Zagreb. — 36 slika, izrađenih u balkrotisku i na najboljem papiru, povezano je u ukusan album, čije su čvrste korice posve umotane u platno i ukrašene zlatnim tiskom. Na album, koji će biti za koji dan u prometu, može se već sada predbilježiti u poslovnicama HPD-a, Varšavska ul. 2a. Cijena će mu biti Din 40.—.

Iz Alpinističke sekcije. Alpinistička sekcija H. P. D-a nabavila je »Spomen knjigu«, u koju će se umjeti svi penjački i zimski usponi kao i visoko alpinski usponi, koje su izveli članovi HPD-a od osnutka društva do danas. Stoga se i ovim putem umoljavaju članovi HPD-a, koji su takove uspone izveli, da to dojave upravnom odboru AS. Treba tačno naznačiti, kada je uspon izведен, koji smjer, s kime u društvu, koliko je uspon trajao i kakovo je bilo vrijeme.

Otvorenie planinarskog doma H. P. D. podružnice »Bjelašnica« na Bukoviku kod Sarajeva. Planinarski se pokret u Bosni iz dana u dan sve više širi, planinarska društva jačaju. H. P. D. podružnica »Bjelašnica« prednjači u svemu. Ona vrši svoj zadatok po smislenom programu, koji predviđa uz dobru organizaciju članstva i podizanje planinarskih domova. U tome svladava naša marna podružnica sve zapreke. Iza otvorenja skijaškog skloništa na Bjelašnici pl. evo bosanskih planinara, gdje 6. X. o. g. slave otvorenje svoga novog i krasnog doma na Bukoviku (1530 m), u sklopu planinskih skupina Crepoljskog i Ozrena, a udaljenog $3\frac{1}{2}$ s. hoda od Sarajeva. Novi je dom smješten na samom

Foto: J. Bračić

Planinarska kuća H. P. D. »Bjelašnica« (Sarajevo) na Bukoviku (1482 m)

grebenu podnožja Bukovika, zbog čega su i razgledi iz njega na planine sarajevske okolice vrlo lijepi. Kuća je solidna drvena građevina, a sastoji se iz verande i predvorja, spremnice, velike dnevne sobe, prostrane kuhinje te iz velike spavaone s dvostrukim ležajima (oko 50). U mansardi, kamo vode stube iz predvorja, nalazi se manja spavaona (za ženske). Ovakvim rasporedom prostorija odgovarat će novi dom najbolje svojoj svrsi: ljeti za sve planinare, zimi za planinarske skijaše, koji će već u neposrednoj blizini naći prvorazredne skijaške terene. Voda se dobavlja iz obližnjeg planinskog vrela.

Na proslavi, koju je otvorio predsjednik »Bjelašnica« Dr. J. Flegier poduzim govorom, bili su prisutni pored brojnih planinara i svih predstavnici sarajevskih planinarskih i sportskih društava, koji su riječima oduševljenja izrazili priznanje radu saraj. podružnice H. P. D-a. Maticu je na proslavi zastupao dr. Z. Prebeg, podpredsjednik, koji je istakao kulturno značenje hrvatskog planinarstva za Bosnu i Hercegovinu te u ime Matice H. P. D-a u Zagrebu čestitao

podružnici na uspjelom radu. Time je završena svečanost otvaranja novog doma, nakon čega se je razvila intimna planinarska veselica, za čiji su se uspjeh osobito založile društvene članice.

F. K.

Obnovljen rad H. P. D. podružnice »Klek« u Ogulinu. Skupštini, koju je za 5. listopada ov. g. sazvao g. Š. Švarc, prisustvuje 25 članova. Središnjicu zastupa g. dr. Janečović, član upravnog odbora. Iza otvorenja pozdravlja skupštinu dr. Janečović i u dužem govoru razlaže historiju i ciljeve planinarstva u našoj domovini, kao i zadatke, koji čekaju ogulinsku podružnicu. Kod prelaza na izbor odbora predlažu se dvije liste sa predsjednikom dr. F. Stekom. Prihvaćena je napokon jednoglasno kompromisna lista: dr. F. Steka, predsjednik; I. Stipetić, tajnik; D. Petrušić, blagajnik; J. Hripko i D. Zagrović, odbornici; Dr. L. Sušić, I. Stipetić, Š. Švarc, nadzorni odbor.

Priznanje HPD podružnici »Mosor« za njezin rad u pošumljivanju krša. Dne 15. rujna t. g. održan je u Splitu kongres Jugoslavenskog Udruženja. Prigodom svečanog otvorenja kongresa, a u prisustvu izaslanika Nj. Vel. Kralja te predstavnika državnih i samoupravnih vlasti i velikog broja šumara iz raznih krajeva države, bila je podijeljena »Mosoru« diplomatom-pohvalnicom za rad oko pošumljivanja krške goleti. Diplomu je uručio laskavim govorom predsjednik kongresa dr. ing. Balen predsjedniku »Mosora« prof. Giromettu. Prof. Girometta zahvalio se biranim riječima na tolikoj pažnji obećavši, da će HPD podružnica »Mosor« ubuduće s još jačom voljom djelovati na podizanju šume, svjesna, da se takvim redom unapređuju naša sela i planine u ekonomskom, higijenskom i turističkom pogledu.

Diploma-pohvalnica, vanredno ukusno izrađena, ima ovaj tekst:

Jugoslavensko Šumarsko Udruženje — daje — Hrvatskom planinarskom društvu, podružnici — »Mosor« — u Splitu — ovo — priznanje — za rad na podizanju šume.

Split, dne 15. septembra 1935.

Tajnik:

Dr. Neidhart v. r.

Društveni

žig.

Predsjednik:

Dr. ing. Balen v. r.

Književnost

Krplje, hodaljke za snijeg. Napisala Vera Košak, 21. knj. Etnološke Biblioteke. Zagreb, 1934.

Definirajući krplje kao naročito pomagalo i pomoćno prometalo za polaganje hodanje (ne klizanje) po dubokom (mekanom) snijegu, a u izvjesnim područjima i po močvarnom tlu, daje autorica odmah u početku podjelu krpala po obliku i s obzirom na njihovu izradbu i građu a u vezi sa njihovim pojedinim dijelovima i karakteristikama. U alpskim (slovenskim) krajevima spominju se krplje već u 17. stoljeću (Valvasor). Tu im je i narodni naziv krplje. Slijedi opis takovih krpala. U Lici su potvrđene krplje iz Kosinja. Rano su već poznate krplje i iz Bosne i Hercegovine, gdje se one u velikom broju i raznolikosti pojavljaju, tako da se u tim krajevima pojavljuju krplje u svojoj najvećoj šarolikosti. Njihovim se opisom bavi autorica podrobnije. Građa im jako varira. Iz Crne Gore i njene okoline zastupane su potvrde dosta obilne. O njihovoj upotrebi svjedoče nam mnogi citati pa i narodne pjesme. Centar Balkana na-

suprot nije do sada dao još nijedne potvrde. Postoji jedina potvrda iz istočne Srbije. — Nakon ovog razlaganja slijedi prikaz krpalja slavenskih i ostalih naroda Evrope. Opširnije su prikazane i azijske i američke krplice. Radnju završava autorica sa kratkim razlaganjem o postanku i razvoju krpalja uopće, u čemu se pojedini istraživači vrlo razilaze. Prema jednima krplice su se razvile iz običnih dasaka, prema drugima one su nastale iz sandala. I razvoj od obruča do dugačkih skija još je vrlo nedostatno razjašnjen. Šteta da je ovo poglavlje u poredbi s prošlima dosta kratko i zbijeno, pa nam ne daje ni približno jasnu sliku o postanku i razvoju krpalja. Radnji prileži karta s oblicima i razmještajem krpalja u jugoistočnoj Evropi.

Bilo bi poželjno da se i dalje nastavi s ovakovim istraživanjima raznih predmeta i naprava, koje su u vezi sa životom na snijegu i u planinama. Kod toga bi mogli baš planinari, kojih imamo u svim hrvatskim krajevima, da sakupi bogatu i raznoliku građu. Naročito bi u tome trebala da prednjači Bosna s Hercegovinom, koja je i na tim predmetima kao i na narodnim nazivima vrlo bogata. Pozivamo ovime naše prijatelje da nam za naš Hrvatski planinarski muzej privave i pošalju po 1 par krpalja iz svojih krajeva.

F. K.

»Alpenvögel«, priručnik za određivanje alpskih ptica. Napisao H. F r a n k e . Verlag F. D e u t i c k e , W i e n 1935. Cijena S. 3.46.

Djelo obuhvaća 49 stranica i 16 tabla u bojama te prikazuje i nabraja ptice Alpa, njihova narodna imena, njihova staništa i život. Može vrlo dobro da posluži za upoznavanje alpskih ptica.

»Alpinismo«, manuale del Club Alpino Italiano. Napisali R. C h a b o d i G. G e r v a s u t t i . Izdalо Sede Centrale del C. A. I., Roma, Corso Umberto 4. Članovi C. A. I. plaćaju L. 8, nečlanovi L. 10.

U redu brojnih vodiča kroz italijanske planine te priručnika tehničke i znanstvene naravi izšlo je i ovo djelo sa 220 stranica i sa oko 120 crteža. Ono treba da predstavlja najnoviji i originalni alpinistički priručnik, u kome je iscrpljivo i znalački prikazano: opremanje, hodanje na stijeni i hodanje po ledu. Sve je to prikazano vrlo uvjerljivo i prema vlastitom iskustvu onih, koji su to djelo napisali. Svakome će alpinisti i pravome penjaču dobro poslužiti ovaj priručnik i pomoći mu da se upozna s najnovijom tehnikom penjanja. Razumjevanju tumačenja znatno će pridonijeti brojni vrlo dobri crteži.

Časopisi

Časopis turistů. — Měsíčník Klubu českoslov. turistů v Praze. 7, 1935: Po prázdninach. — Tury po Vysokých Tatrách (F. K u n d r a t a). — Bočkov - Kobylecká Polana a t. d. (Dr. R. V á c l a v i k). — Těšínsko a jeho Horní Lomná (J. A n d r e s). — Pavlovske kopce (Dr. Th. M a r t i n e c). — Českotřebovsko a východní Čechny (B. Š t a n g l e r). — Branna výchova a KCST (K. Ž ú r e k). — Polsky humor o turistice (E. Č e c h).

Věstník Klubu alpistů českoslov. v Praze.

5, 1935: Pamětní deska doc. dra B. Feierabenda a jeho rodiny na Dachsteinu (M. Z i m m e r). — Alpismus (Dr. J. P e č í r k a). — Piz Cotschen (L. Š k v o r). — Gloknerská silnice (Č. H e v e r a). — Guido Rey (R. P i l a t). — Brněnské horolezecké školy (C. L. P r o k e š). — Giovanni Bobba. — In memoriam V. Šrauba (A. A l t r i c h t e r).

Der Gebirgsfreund. — Nachrichten der Sektion Österr. Gebirgsverein des D. u. Öst. Alpenvereins, Wien.

Rujan 1935: 40 Jahre Turnitzer Hütte. — Ein Dutzend Kleinigkeiten vom Urlaub (L. Landl).

Planinski vestnik. — Glasilo Slovenskega planinskega društva, Ljubljana. 8—9, 1035: Na Grintavcu (A. Gradišek). — Plezalni preizkusi v Dolomitih (L. Babbler). — Desno rebro glavnega stebra Skute (V. Brezak). — Zapadna stena Planjave (P. Kemerle). — Prekmurje—Zermatt—Matterhorn (Z. Hollósy). — Sa Sar planine i Koraba na Ohridsko jezero (Ing. A. Vasić). — Montaž ali Poliški Špilki (I. Lupinc). — Paberki iz Bohinja (Dr. H. Tuma). — Krim kot planinska postojanka. — Društveno izvestje SDP v letu 1934.

Listopad 1935: Na bajnem Kleku (J. Wester). — Kurešek in njegova pokrajina (Dr. J. C. Oblak). — Prekmurje—Zermatt—Matterhorn (Z. Hollósy). — Planinci na najviših gora naše zemlje (J. Zaula).

Počevši sa dvobrojem 8/9 našlo se uredništvo »Plan. Vestnika« ponukanim, da u »Razgledu po planinskih časopisih« spomene i naše glasilo »Hrv. Planinar«, što do sada tokom ove godine nije činilo. Iznaša se kratak sadržaj »Hrv. Planinara« od brojpa 4 do 9. Naročito se bavi člankom »Pravi put«, koji je izašao u 4. broju, pa kao sa nekim čudenjem ističe, kako se već u 5. broju nalazi vijest o osnutku Alpinističke sekcijs HPD-a, članak o prvenstvenom usponu člana HPD-a na Goličicu, izvještaj o ekspediciji na Karakorum-Himalaju i t. d. Mi stojimo i danas na tome stanovištu, da članovi HPD-a moraju, prije nego se upute na izlete i uspone u Alpe, dobro upoznati svoje krajeve i svoje planine, ali ne zatvaramo oči ni pred lijepotama tuđih planina.

Čitamo dalje u 10. broju »Plan. Vestnika« na strani 331. pod naslovom »Hrvatski Planinar« nekoje stvari, koje u »Hrv. Planinaru« nisu nikada bile do-nesene. Tako uredništvo »Plan. Vestnika« znade, da je pročelnik novo osnovane Alpinističke sekcijs HPD-a Brezovečki. Koliko je pak nama poznato, od osnutka ove sekcijs pa do danas njezin je pročelnik Čubelić Miroslav. U opisima penjačkih uspona na Jalovec i Klek — S. Brezovečki br. 9. »Hrv. Planinara« — (za koje veli uredništvo »Plan. Vestnika«, da »izpričujejo njegove plezalske sposobnosti«) nigdje ne stoji, da su »prvenstveni«, ali nas uredništvo »Plan. Vestnika« ipak ljubazno upućuje na »Naš Alpinizem«, čak i uz oznaku broja strana, gdje su dotični prvenstveni usponi opisani. Čemu to? Izgleda da je uredništvo pregledalo u opisu toga uspona na str. 282, redak 13. i 14., gdje Brezovečki sam navađa imena planinara, koji su izveli prvenstveni uspon kroz Jalovčevu grupu!

Zanimljiva je napokon opaska uredništva »Plan. Vestnika« na penjački uspon članova AS-HPD-a na Klek, kojeg je također opisao S. Brezovečki u 9. br. »Hrv. Planinara«, gdje veli u zaporkama, da je jug.-istočnu stijenu Kleka prešao prije dvije godine »znanec« urednikov, ali koji taj uspon nije opisao! Nismo vični, bar do sada ne, da se u planinarstvu pobijaju prvenstva penjačkih uspona — anonimima! Očekujemo od »Plan. Vestnika« objavu imena toga gospodina »znanca« i smjer, koji je prepenjao.

Austria-Nachrichten. — Herausgeben vom Alpenvereins-Zweig Austria, Wien. Rujan 1935: Herz und Bergsteigen (Dr. H. Kutschera). — Weidezeit in Tiliach (M. Stock).

Österreichische Alpenzeitung. — Herausgegeben vom Österr. Alpenklub, Wien. Listopad 1935: Die Kaukasusfahrt österreichischer Sektionen des D. u. Ö. A.-V. im Sommer 1935 (R. Schwarzenbauer). — Zum Lager auf Misses Kosch—

Katüntau—Gistola (W. Marin). — Eine Ersteigung des Dschangitau (F. Peringer). — Erste Begehung des Suganlau—Südgrates mit erster Ersteigung und Überschreitung von vier unbenannten Gipfeln im Südgrat (E. Schläger). — Erste Ersteigung des Suganbasch (E. Schläger). — Ailama (4525 m), zweite Ersteigung (R. Fraissl). — Die erste Zurungal-Ersteigung (H. Peterka). — Schchara, erster Aufstieg vom östen (L. Spannrafft). — Koschtantau, erster Aufstieg von Westen (F. Krobath). — Tujalatau, erste Ersteigung (R. Fraissl). — Bericht über Bergfahrten in Kaukasus (Dr. Obersteiner). — Die Kaukasusfahrt der Sektion München des D. u. Ö. A.-V. — Die wissenschaftliche Kaukasus-Expedition 1935 (Dr. J. Schintlmeister).

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi. — Monatschrift des Schweizer Alpenclub, Bern.

Rujan 1935: Dent Blanche-Nordwestwand (K. Schneider). — Zermatter Bergfahrten (H. F. v. Tschärner). — Nordgrat der Wilden Frau (X. Kalt). — Sport im Hochgebirge (R. Campelli). — Bergvögel (W. Zeller). — Arte alpestre (R. Patocchi). — Souvenirs d'un peintre de montagne (A. Gos). — Transversée Weisse Frau - Blüm lisalphorn (F. Lambossy). — Anemones et renoncules (S. Aubert). — Les Alpes et le celtique (F. Montandon). — Wollen wir eine Rangliste am Bergsteigen? — Quelques silhouettes nouvelles pour la construction de cabanes. — »Que mangerons-nous, que boirons-nous?« —

Rivista mensile del Club Alpino Italiano, Roma.

Rujan 1935: Pale di S. Martino (A. Manaresi). — Canti montanari, canti guerrieri (A. Manaresi). — Di pensiero in pensier, di monte in monte (Prof. Gi. Bertacchi). — Traversata delle Grandes Jorasses, per la cresta occidentale (M. Rivero). — Una gita nel Wilder Kaiser (Dr. E. Castiglion). — Regresso demografico della montagna trentina (Dr. D. Perini). — Le Alpi della Nuova Zelanda (L. Khekova - Nordio).

Priroda. — Popularni ilustrovani časopis Hrv. prirodosl. društva u Zagrebu. Rujan 1935: Nevidljivi uzročnici bolesti (Dr. O. Trausmiller). — Manija za zlatom (M. Urbanić). — Kineski rak, neprijatelj ribara (O. Karlovac). — Čunasto ili piramidalno drveće (Dr. Z. Arnold). — Pabirci.

SADRŽAJ: Dr. I. Horvat: Zelenjak — kolijevka Hrvatske himne, str. 321. — N. Girometta: Špiljski nalazi u srednjoj Dalmaciji (sa 6 sl.), str. 323. M. Čubelić: S alpinističkom sekcijom kroz Sjevernu Triglavsku stijenu, str. 331. Dr. L. Marić: O izvorima na Medvednici (s 1 kartom), str. 336. — Dr. O. Oppitz: Abesinija (s 1 kartom), str. 341. — Srce i planinarenje, str. 344. — Društvene vijesti (sa 3 sl.), str. 345. — Književnost, str. 349. — Časopisi, str. 350. Prilozи: Zelenjak (Dr. Z. Arnold i dr. I. Horvat) i Prenj planina (Dr. J. Poljak).

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove Din. 50.— (daci i naučnici plaćaju Din. 40.—), za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Dr. Fran Kušan, Vinogradarska cesta 33/I. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografiјe« d. d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.